

דרוש לשבת הגדול

שבת שלפני הפסח נקראת "שבת הגדול", מפני הנס שנעשה בו. והטעם כי פסח [-ט"ו ניסן] שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי (שבת פז:), ובשבת שלפני כן שהוא עשירי לניסן נצטוו לקחת "שה לבית אבות" (שמות יב ג) לצורך קרבן פסח, וקשרו אותו בכרעי מיטתם, וכאשר ראו המצרים כן שאלום פשר הדבר, והשיבו לשוחטו לשם פסח במצות ה' עלינו. והיו שינייהם קהות על ששוחטין את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו "שבת הגדול". (טור או"ח סימן תל ע"פ מדרש תנחומא בא פרשה יח).

ובספר המפואר לרבי שלמה מלכו (דרשות על שבת הגדול) כתב לבאר שנקרא שבת הגדול, כיון שביום זה נפל העבודה זרה הגדול של מצרים, בכור המזלות, וטלה שמו שהמצריים היו עובדים לו (זוה"ק ח"ג דף רנ ע"ב), ואותו שר של מצרים, הוא שרו של עשו, וסמא"ל שמו. וכשרצה הקב"ה לשדד את שרו של מצרים, ציוה לתופשו קודם ביום השבת, יום שאנו קוראים אותו 'שבת הגדול'. שבאותו היום היו ישראל תופשים את השה למטה, לרמוז שהשר היה תפוש למעלה ויושב בדין לפני הקב"ה, כדי להסיר כחו. ונשחט השה בערב הפסח, לרמוז שאז הוסר כח המזל של הטלה למעלה. ובשביל זה קורין אותו "שבת הגדול", לפי שבאותו יום גדל כחו יתברך לעשות את הפעולה הזאת לטובתנו.

טעם נוסף שנקראת שבת זו 'שבת הגדול', שהנה במדרש (שמות רבה פרשה לא ב) איתא שג' רגלים הם כנגד האבות, וחג הפסח הוא כנגד אברהם מידת החסד, ובזוהר הקדוש (יתרו ח"ב דף פח ע"א) כתוב שבשבת טמון השפע והברכות לכל השבוע, אם כן בשבת זו מתגלה בחינת 'גדולה' [-חסד] ולכן נקראת "שבת הגדול" על שם החסד העילוי שמתגלה בשבת זו, שהקב"ה יגאל אותנו, ואפילו שנהיה בלי זכויות ונהיה בשיא הטומאה יוציא אותנו לחירות מעמקי הקליפה לאור גדול ועליון, ויעלה אותנו ברגע אחד למדרגות עצומות כמו שהיה בגאולת מצרים.

עוד טעם נפלא מדוע נקרא שבת זו שבת הגדול, כי ידוע מה שנתבאר בספר עשרה מאמרות הביאו הבני יששכר (מאמרי ר"ח מאמר ב אות ג), שלעתיד לבוא נצטרך להקריב את כל

הקרבנות שהתחייבנו בהם בזמן הגלות, ובשבת הראשונה יקריבו את כל הקרבנות בבית המקדש שיבנה בב"א, באותה שבת ישלימו כל הקרבנות שחסרנו בזמן הגלות, וזה שאנחנו אומרים בתפילת מוסף: "את מוסף יום השבת "הזה" נעשה ונקריב לפניך", 'הזה' - היינו הקרבן מוסף של השבת הזו, 'נעשה ונקריב' - לעתיד לבוא.

והנה אותה שבת תהיה כנראה שבת הגדול, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל (ר"ה יא.), ושבת שלפני הפסח תהיה שבת גדולה מאד, כדי שיוכלו להקריב בה את כל הקרבנות, ולכן נקרא שמה שבת הגדול.

בתחילה לא היה תוספת שבת, רק מיציאת מצרים נתחדש ענין להוסיף ולכן נקרא שבת הגדול

טעם נוסף מדוע נקרא שבת הגדול, כתב בספר משאת המלך לרבי שמעון דיסקין (סימן סז) שאף על פי ששמרו ישראל את השבת אף קודם יציאת מצרים, הרי היה זה רק לטעם של 'זכר למעשה בראשית'. אך משבת הזאת 'שבת הגדול' נקראת השבת גם 'זכר ליציאת מצרים'. ופירש החת"ס שהחילוק בין 'זכר למעשה בראשית', לבין 'זכר ליציאת מצרים', הוא לגבי תוספות שבת. שהרי כל זמן ששמרו את השבת רק משום 'זכר למעשה בראשית', אזי לא היה תוספת שבת, שהרי הקב"ה לא הוסיף אפילו רגע אחד על השבת הראשונה, ואדרבה היה ענין שלא להוסיף על השבת, כי כשאתה מוסיף אינך עושה זכר לשבת של הקב"ה שזה היה בדיוק כ"ד שעות. הגם שאתה רק אדם ואי אפשר לך לדקדק, אך אין שום ענין להוסיף על השבת בכניסתו וביציאתו, אבל מאותה שבת שמרו גם 'זכר ליציאת מצרים' כיון שהוקבעו ביום זה לעם, וכבר יש ענין להוסיף מחול על הקודש, ולכן נקרא שמו שבת הגדול, שמעכשיו השבת יותר גדולה שמוסיפים עליה.

הטעם שציוה ה' לקחת השה דוקא בשבת קודש

ודע שבענין זה ישנה עוד שאלה גדולה, מדוע ציוה הקב"ה לבני ישראל לקחת את השה ולקשור אותה בכרעי המטה בשבת דוקא, היה מצוה עליהם באחד מימי החול, ולא היה נגרם מזה חילול שבת.

ומבארים המפרשים בזה, שעל ידי שהיה ציווי זה ליקח בשבת, נעשה תיקון גדול לעם ישראל, כי היו מישראל שעבדו עבודה זרה את השה, וכתוב במדרש (שמות רבה פרשה טז ב) על הפסוק "משכו וקחו לכם צאן", דהיינו משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן ושחטו אלוהיהם של מצרים, ועתה עשו תיקון לזה שעזבו את העבודה זרה ושחטו אותו, וכעת מובן

שציוה להם דוקא ביום השבת שעל ידי שמירת שבת נעשה תיקון לעבודה זרה כדאיתא במסכת שבת (ק"ח): כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש - מוחלין לו. ועל ידי ששחטו את העבודה זרה דהיינו שעשו תשובה נשחט גם כן השר שלהם למעלה, ובוה היה צער גדול למצרים, שהיו שיניהם קהות על ששחטו את העבודה זרה שלהם, שנתבטלה העבודה זרה של הטלה. (ע"פ הדרישה סימן תל).

ולפי סודן של דברים, יש ליתן טעם מדוע ציוה הקב"ה על לקיחת השה דוקא ביום השבת ולא ביום חול, על פי דברי המהרח"ו שכתב (טעמי המצות סוף פרשת שמות) כי במצרים היתה טומאה גדולה עד מאד, עד כדי כך שאפילו אם מלאך היה יורד למצרים להוציא את ישראל, היה גם הוא נטמא, ורק הקב"ה בכבודו ובעצמו יכול להוציא את ישראל ממצרים, ויש לרמוז כי 'פסח' - ר"ת ח' פעם ס' שזה גי' לילי"ת, שהיא טומאה גדולה וכישופים עצומים.

ועת ציוה עליהם הקב"ה ליקח את הטלה שהוא העבודה זרה וכח הטומאה הנוראה של מצרים, ולשלוט בו ולעשות בו שפטים וכו', ולכן ציוה שיעשו זאת ביום שבת קודש בבוקר, שאז מקבלים מוחין גבוהים מחכמה ובינה העליונים, ובזמן זה היה כח להכניע ולהתגבר על העבודה זרה והטומאה הגדולה של מצרים. אבל אם היה נעשה דבר זה ביום חול לא היה לעם ישראל כח גדול לעשות זאת, ויש לתת רמז כי שמו של העבודה זרה "שה" - הוא ר"ת שבת הגדול.

טעם נוסף לקביעת שבת הגדול ביום שבת דוקא, שהרי בשבת זו שקודם הפסח מתגלה החסד העליון והנורא של בחינת חג הפסח, כי בשבת טמון הכח של כל השבוע, וכמו שהבאנו בשם הזוהר הקדוש (יתרו) שהברכות של כל השבוע כולן טמונות ונמצאות ביום השבת, וכל השפע של ימי השבוע מושפעים מיום השבת.

ואם כן הכח של פסח של אותה שנה של גאולת בני ישראל ממצרים, וכן בכל שנה ושנה בשבת שלפני כן, כי היסוד והתמצית של כל השבוע היה בשבת קודש שלפני. אם כך, אם התמצית היה בשבת קודש שלפני, אז כבר באותה שבת היה כח של יציאת בני ישראל ממצרים, משום שהנס שקרה ביום חמישי של יציאת בני ישראל ממצרים היה טמון בתוך השבת. אם כך, אותה שבת נקראת שבת הגדול כי באותה שבת הייתה התמצית של הגאולה של בני ישראל שיצאו ממצרים.

ולפי זה נבין מדוע בשבת זו מפטירין "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים" (מלאכי ג ד), הטעם הוא משום שיש בהפטרה זו את בשורת הגאולה, שאומרים בסוף ההפטרה: "הנה אנכי שולח את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא" (שם כג), והבשורה על גאולת עולם

שלעתיד בעה"ת תהיה דוגמת בשורת הגאולה הראשונה שהייתה בשבת אחרונה קודם צאתם ממצרים, שגאולה מצרים היא שורש לכל הגאולות כולם. וכיון שכל שנה מתגלה אותו אור גדול שהיה בשבת של קודם יציאת מצרים, ויש התעוררות גדולה לגאולה שלימה, לכן אנחנו קוראים את ההפטרה שהיא בשורת הגאולה שלעתיד לבוא.

ניתן להוסיף נופך על פי דברי ה"אור החיים הקדוש זצ"ל (בראשית ב, ג) שבשעת הבריאה נתן בה כח לעמד ששה ימים בלבד, ובכל שבת הוא משפיע לעולם חיות לקיימו ששה ימים נוספים. "זולת זה היום היה העולם חרב בגמר ששת ימים וחוזר לתהו ובהו". נמצא שהשבת מורה על כח ההתחדשות, וזו בחינת התשובה. שגם אם אבד בחטאו את זכות החיים, ו"הנפש החטאת היא תמות" (יחזקאל יח, כ), יש כח להתחדש ולהתחיל מבראשית.

כך גם ישראל במצרים, בתהום מ"ט שערי טמאה, עובדי עבודה זרה, ומלאכים תמהים מה נשתנו אלו מאלו, אבל בכח התחדשות השבת משכו ידיהם מעבודה זרה והיו לעם ה', ולכן נצטוו דוקא ביום השבת.

טעם נוסף שציוה הקב"ה שיקחו את השה דוקא ב' בניסן אף שהיה שבת, כי הנה עם ישראל הקדושים הם כנגד הבן הבכור העליון כמו שכתב המהרח"ו (שער הכונות ענין הפסח דרוש א עמ' קמו), ועוד כתב (שם עמ' קמב) שישאל העליון שהוא הז"א היה בזמן גלות מצרים בבחינת תלת כלילן בתלת, ואם כן ישראל למטה היו גם בגלות במצרים שהוא כנגד המיצר העליון, וידוע שהגאולה התחילה כבר מראש חודש ניסן (עי' שפת אמת שבת הגדול תרמו ד"ה ומה), ובעשרה ימים שמראש חודש עד יום י' בניסן, יצאו עשר ספירות דז"א מהגלות, ולכן צוה הקב"ה דווקא ביום זה ליקח את השה, כי כבר אין שליטה למצרים עלינו.

זמו"ד כמוה"ר אברהם רפול זצוק"ל, נתן רמז נפלא והוא שעם ישראל יצא ממצרים בשנת ב' אלפים תמ"ח וזה רמזו בשבת הגדול - שב"ת ר"ת שנת ב' אלפים ת' - וארבע מאות, הגדול גי' מי"ח.

וכתב רבינו האר"י ז"ל המוחין דאבא נרמזו בג' מצות והמוחין דאמא נרמזו בד' כוסות. והם "חכמ"ה בינ"ה חס"ד גבור"ה" ודוק' שהם בסוד חבת"ם כי על פי דרוש הדעת החסד וגבורה הם תפארת ומלכות וא"כ חבת"ם הוא סוד התאריך שבו יצאו אבותינו ממצרים ב' רמז על ב' אלפים תמ"ח ובו יצאו אבותינו ביד רמה.

יום מנוחה וקדושה

טעם נוסף מדוע נצטוו על לקיחת השה דוקא ביום שבת, על פי מה שמוכא בטור (סימן רפא) בפירוש על דברי התפילה בשבת קודש בתפילת שחרית "ישמח משה במתנת חלקו" כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השעבוד שהכבידו עליהם, ביקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו, ונתנו לו, ובחר ביום השביעי. וכאשר נצטווה על יום השבת, שמח משה שבחר בו, וזהו ישמח משה במתנת חלקו, ע"כ דברי הטור.

וצריכים להבין מדוע בחר משה רבנו דוקא יום מיוחד הרי יכול היה לבקש להקל את כובד השעבוד, או שהיה יכול לבקש כל יום שעתיים או שלוש שעות של מנוחה, למה משה רבנו ביקש יום שלם, ולמה דווקא את יום השבת, הרי היה יותר נוח לבני ישראל שבכל יום עבודה קשה שעבדו במצרים יקבלו שעתיים או שלוש מנוחה, במקום את יום השבת? אמנם משה רבנו, אוהבן של ישראל, רצה להרוויח דבר נוסף בזה, הלא מימיהן של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם, אברהם אבינו זקן יושב בישיבה וכו' (יומא כח:). וכעת באו למצרים, ערוות הארץ, יושבים כל היום כולו, מעורבים עם הגויים, אין להם פנאי לעבודת ה', ומתערבים עם הגויים ולומדים ממעשיהם, מה יהיה בסופם ומה יהיה עם בניהם והינוכסם? **לכן** בחר להם יום אחד, יום שלם של מנוחה וקדושה, יום שישבו בבתים ולא יראו את המצרים לעיניהם, ואז יתבוננו בתורתם ויתחזקו אמונתם בהקב"ה. ולכן משה רבנו ביקש דווקא יום אחד - יום השבת, שבני ישראל יהיו מנותקים מכולם, ביום אחד לא יראו גויים, ביום אחד לא יהיו קשורים לאף עניין, רק להקב"ה. ויום השבת זה היום המיוחד ביותר בימות השבוע שהוא יום שבתון, ולכן ציוה בשבת דוקא ליקח את השה. (ע"פ צנפת פענח - טראני פרשת בא דף סז ע"ב בשם אביו המבי"ט).

הטעם שתפסוהו באוזן

כידוע שהמצרים היו תופסים את העבודה זרה שלהם מהאוזן והיו לוחשים לטלה באוזן והיה יוצא מאוזן הטלה ש"ד, והיו שואלים ממנו מה שצריכים והיה מגיד עתידות, לכן אמר הקב"ה לישראל "משכו וקחו לכם צאן" (שמות יב כא), משכו אותו מהאוזן לבזות אותו ולהכניע אותו ולהראות שאין בו ממש. (ספר חסידים סימן תתשנ"ה).

הטעם שקשרוהו בכרעי המטה

בטור (שם) כתב וז"ל: "ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו" עכ"ל. והטעם שנצטוו ישראל לקשור את השה דוקא בכרעי המטה, הוא כי נודע מה שכתוב במשנה

מסכת ראש השנה (פרק א משנה א), באחד בניסן ראש השנה למלכים, ורצונו לומר שצריך להמליך את הקב"ה על כל העולם בכלל ועל כל אחד ואחד מישראל בפרט.

וידוע שמאחד בניסן עד עשרה בו הוא כנגד עשרה ספירות שמקבלים מהם שפע גדול והארה גדולה, ויום שבת קודש הוא כנגד המלכות שהיא מכוונת כנגד "המטה" ולכן צוה ה' יתברך בעשור לחודש לקשור השם לרעוי המטה שהיא המלכות, כדי להכניע לגמרי העבודה זרה שלהם.

שבת הגדול כיום הכיפורים

ודע לך אחי חביבי כי שבת הגדול היתה בתאריך י' ניסן - בעשור לחודש, שבו צוה הקב"ה לקחת שנה, "שה" - גי' "כפרה", לומר שיום זה הוא כנגד יום הכיפורים (עי' זוה"ק ח"ב דף לט ע"ב) שאף הוא בעשור של חודש תשרי שבו כפרתן של עם ישראל. וכמו שביום הכפורים אין קטרוג על עם ישראל, ואין רשות לשטן להשטין ולקטרג (יומא כ.), כך בעשור לחודש ניסן, קשרו את הטלה שהוא העבודה זרה של מצרים בכרעי המטה, וכתב בספר דברי שלום (פרלוב דרוש לשבת הגדול) שכרעי המטה היא המדרגה העשירית התחתונה, כי מְטָה אותיות מְטָה - למטה למטה, ועל ידי זה נסתם פיהם של מצרים, ולא יכלו לומר שום דבר.

שבת זו היא גם בבחינת חג הסוכות, כי 'הגדול' הוא בחינת חסד כמו שביארנו, והוא חסד גדול שיורד מן השמים בימים אלו, וכידוע שגם בחג הסוכות נמשכים חסדים הגדולים, אם על ידי הסוכה, אם על ידי הנענועים. וכשם שיש ד' ימים בין יום הכיפורים לחג הסוכות כן יש ד' ימים בין שבת הגדול לחג הפסח. ורמז לזה בסוכות תשבו שבעת ימים - ר"ת שב"ת.

ולכן עתה נתחזק מאוד, כי הימים הללו צריכים בהם זהירות יתירה וגדולה, ויש גם כח והזדמנות בחודש זה כשם שהוציאנו הקב"ה מטומאת מצרים, כך אנו יכולים לצאת מכל טומאותינו, וכן כל שנה בחודש זה עם ישראל מתחיל מחדש, כדוגמת מה שרואים שבחודש זה הכל מתחיל ופורח מחדש. ובחודש זה גם מתחילים ימי העומר הקדושים אשר נקראים ימי "קטנות המוחין" (פע"ח שער ספירת העומר פ"ז) כי עתה אנחנו בתחילת דרכינו כמו תינוק שנולד שהוא בבחינת קטנות, ועל זה אמר מו"ר הרש"ש זיע"א, שבדרך שהאדם מתנהג בימים האלו ימי העומר כך יתנהג כל השנה כולה, כי הם ימי חינוך, וכמו שכתוב (משלי כב, ו) "חנך לנער על פי דרכו".

בני ישראל היו קוראים במגילות שעתידין להגאל, והיו בני לוי מכינים להם עלונים מיוחדים לכל שבת ושבת עם סיפורים ודברי חיזוק

הגאון מוילנא בביאורו על השלחן ערוך (או"ח סימן תל), הקשה על המנהג שהביא שם הרמ"א לקרוא במנחה של שבת הגדול חלק מההגדה, שהרי במכילתא (בא פרשה יז) כתוב על מצות והגדת לבנך: יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך על שולחנך. ואם כן איך נהגו לומר ההגדה בשבת הגדול.

וכתב הרה"ק רבי לייב אייגר זי"ע בספרו אמרי אמת ליישב את קושיית הגר"א על פי דברי המדרש רבה [שמות - פרשה ה פסקה יח] "תכבד העבודה על האנשים" (שמות ה, ט) מלמד שהיו בידם מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקדוש ב"ה גואלן, ולפי שהיו נחים בשבת, אמר להן פרעה: "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו וגו'" אל יהו משתעשעין, ואל יהו נפישין ביום השבת'. וכתב המפרש על המדרש דכן מצאנו במדרש תהלים (קיט, לה): 'לולי תורתך שעשועי וגו'. אמרו ישראל, אלולי תורתך שהיתה עמי, והיא שעשועי אז אבדתי בעניי. וכן משה אומר (תהלים צד, יט) "ברוב שרעפי בקרבי וגו'". וכן פרעה אומר, (שמות ה, ט) "תכבד העבודה על האנשים וגו'". ספרים היו להם והיו משתעשעים בהם משבת לשבת. לכך נאמר, "לולי תורתך שעשועי וגו'". "לעולם לא אשכח פקודיך וגו'". הם חיים לישראל, אלולי היא לא היה חיים'.

וכתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק (שמות אות א), שבאלו המגילות היה כתוב המעשיות של אברהם אבינו, שכבר היה במצרים ולקחו את שרה, ובאו מלאכים והכו לפרעה בדבר שרה, והיא עשתה הכנה להכות את מצריים, וכבר הבטיח הקב"ה "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מו, ד), וכן קראו המגילות "ויעל אברם ממצרים ואברהם כבד מאד במקנה וגו' וגם צאן ובקר וגו' (שם יג, א-ב), כל אלה היו מעשה אבות סימן לבנים, ובכך היו משתעשעים בני ישראל בגלות מצרים בכל שבת ושבת.

וביאר רבי לייבליע שלכן קוראים ההגדה בשבת הגדול, לעשות זכר בשבת האחרונה לפני הגאולה, לאותו חיזוק שהיו ישראל מתחזקים בכל שבת בשנות גלותם, וזכר לקריאת המגילה שהיו קוראים שם בשבת. ולכן אנו מספרים ההגדה לא כמו בליל פסח, אלא כמו שהיו הם אומרים שם בתוך גלותם, 'עבדים אנחנו לפרעה במצרים, ובעזרת השם בקרוב ממש יוציאנו

ה' אלקינו מכאן, ביד חזקה ובזרוע נטויה'. וכן אנו צריכים לקרוא מגילה כזאת בימינו לקראת יציאתנו הקרובה מגלותינו. וכמו שמצאנו בשירת הים ב' דעות אם אמרו השירה קודם הנס, או לאחר הנס, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, שאמרו קודם הנס באמונה ובטחון, ואחר הנס כשירה על נס שכבר נעשה.

וממילא מתיישב קושיית הגר"א כי אין אנו קוראים בשבת הגדול את ההגדה של ליל פסח, אלא כמו המגילות שהיו ישראל קוראים בשבתות בעומק גלותם. ועל זה לא כתוב במכילתא שלא לקרותו לפני זמנו. ויה"ר שנצא לקראת משיח צדקנו, עם מה שהיינו משתעשעים בגלותנו.

ביאור ההפטר

הפטרת שבת הגדול

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר שלפני בא יום ה' הגדול והנורא ישלח לנו את אליהו הנביא לבשר את הגאולה, ולהשיב את ישראל לאביהם שבשמים וזה מענייני דיומא שה' שלח את משה לבשר לנו על הגאולה ממצרים, להאמין בה' ולצאת למדבר.

תוכן ההפטר

לעתיד לבא תערב לה' מנחת יהודה וירושלים, כפי שערבה לו בימי משה ושלמה שהקרבת התקבלו ברצון. אבל ביום המשפט ה' בעצמו יעיד, ישפוט ויפרע מעושי התועבה על שלא יראו מה' ולא זכרו את חסדו עמהם, שאומות העולם במכה אחת הוא מכלה אותם, ואילו עם ישראל למרות ריבוי המכות, הם חיים וקיימים לעד.

הנביא מוכיח את ישראל על שעושקים את ה' בזה שלא נותנים תרומות ומעשרות לכהנים וללויים, ולמרות שרואים את הקללה, שמאז שהפסיקו את המעשרות, האדמה לא נותנת פריה, עם